

la milícia nacional de reus

(1833 - 1835) (I): orígens

robert vallverdú

La Milícia Nacional es pot definir, i de fet així va actuar, com una força nascuda del poble que sosté damunt les seves baionetes el llibre de la llei i pesa com un poder regulador en la balança de la cosa pública. La milícia, en conseqüència, ve a ser com una forma reguladora de la vida ciutadana que garanteix la vida i la llibertat dels ciutadans en els moments més difícils, quan el despotisme i l'anarquia pogueren fer perillar aquests principis tan importants en la societat espanyola del segle XIX.

La milícia, filla de la revolució, és necessària mentre duri la revolució i sempre serà aquest soldat-ciudadà el braç armat de qualsevol Estat liberal que es formi, i estarà prest a defensar-lo de qualsevol atac de la reacció.

En els esdeveniments polítics del segle XIX veiem continuament com és amenaçada la llibertat i cal protegir-la, aleshores el ciudadà haurà d'abandonar el seu taller per agafar el fusell i convertir-se en soldat.

La milícia es troba constantment amb el fet que el poble fa ús de la força per salvar les seves llibertats, i així aquesta força popular té uns orígens molt llunyans ja que la trobem en els municipis, vivint sota la protecció dels privilegis municipals en els diferents regnes en què estava dividida la península Ibèrica durant l'Edat Mitjana. A la Corona d'Aragó, el més lliure dels regnes del futur Estat es-

panyol, el poble tenia privilegis i s'asseia als escons de les Corts, això vol dir que els seus drets de representació i petició eren respectats i, si alguna vegada eren trepitjats, el poble s'aixecava en armes, defensant les seves llibertats sota la bandera de la milícia popular.

De la força del poble se serviren els Reis Catòlics per imposar-se als nobles i a l'alt clergat. Isabel i Ferran reconstituïren la **Santa Hermandad** i donaren franquícies a la milícia de les ciutats, l'organitzaren i crearen amb ella un exèrcit que ràpidament va passar a ser permanent. Més tard va prendre el nom de **tercios**, i durant els regnats de Carles I i de Felip II ja actuava fora de la península.

Amb aquests dos reis morien els privilegis i les llibertats de Castella i d'Aragó. Els del primer amb l'alçament i posterior sufocació a Villalar, els del segon pocs anys després a Saragossa. A partir d'aquí ja no es trobarien més les milícies en els regnes de la Casa d'Austria.

Després de l'adveniment dels Borbons, amb Felip V, rebrotà de nou la milícia popular sota els noms de **Guardia Cívica** i **Milícias Provinciales**. No obstant això, pel seu esperit i la seva ideologia, estava molt lluny d'aquelles milícies tretes del poble que defensaven els seus drets.

La primera era un cos civil sense organització ni objectiu i on només s'admetien certes persones, la segona era un regiment de soldats pagats, escollits de

dins el poble per quintes sense cap intervenció dels ajuntaments. Les seves intervencions van ser poques, però, pel fet de pertànyer a la "província" on prestaren el servei, les acompliren amb dignitat, i en elles la majoria d'historiadors hi han vist el pas intermig entre les antigues milícies populars i la moderna Milícia Nacional.

Hi ha diferents opinions sobre el naixement d'aquesta moderna milícia, quant a la data. Ruiz Morales creu que neix en un moment apassionat i de forta tensió emocional: l'alçament armat, el 1808, dels ciutadans madrilenys contra l'exèrcit napoleònic d'ocupació. El pla d'aquestes milícies urbanes era el de crear cossos armats de la mateixa població que "sin distraer la tropa empleada en los ejércitos, sirviese para la quietud de las poblaciones y también para resistir al enemigo si intentase entrar en ellas" (1).

Per Carrera Pujal (2) l'origen de la milícia cal cercar-lo en els col·legis, gremis i altres classes de ciutadans que el 1793 prestaren servei d'armes en la que fou considerada pels catalans com "la guerra gran" i que despertà en el poble un sentiment patriòtic fins al punt que els habitants de totes les classes socials del Principat es llançaren amb entusiasme i ímpetu a recobrar aquells trossos de terra catalana que per tractats anteriors pertanyien a França, però que seguien aferats al Principat.

Aquest darrer estudi és el que més s'atansa a la realitat ja que quan, el 1833, el general Llauder, aleshores capità general del Principat, crea la Milícia Urbana, examina els papers relatius al servei que prestaren aquests gremis, i molts dels reglaments publicats després per la Regent Maria Cristina que fan referència a la vigilància de la ciutat, l'organització de les companyies i altres detalls, són gairebé els mateixos amb la variant que el general va eliminar alguns articles i actualitzà els altres.

Reus no va ser indiferent a "la guerra gran", i els gremis i comerciants, així com algunes famílies importants junt amb part de la població, s'uniren a la resta del Principat en la lluita contra l'enemic, i aquell entusiasme popular que es donà a Barcelona es repetia a Reus, on l'Ajuntament va haver de rebutjar molts voluntaris per falta d'armes. Molts d'aquests voluntaris tenen els mateixos cognoms que els de 1833 i, estan domiciliats als mateixos carrers, això em fa suposar que devien ser els pares o avis d'aquests. En concret, Reus va enviar a l'exèrcit del Principat vuitanta-vuit reclutes voluntaris el dia 23 de juliol de 1794 (3). En una carta datada el 13 d'octubre de 1794 i signada per Pau Infante i tretze firmes més, es fa constar al Rei que l'Ajuntament de Reus contribuïa a la guerra contra el francès amb cent setze reclutes voluntaris per al servei de l'exèrcit; trenta homes vestits i equipats per al servei de la marina i vuitanta-vuit mules per als treballs de les companyies (4). En el mateix document es fa constar que per defensar la població va ser necessari armar els seus naturals: Reus va aportar tres companyies de vuitanta voluntaris i posteriorment, en augmentar el perill, és crearen tres companyies més d'iguals característiques; en total quatre de mantingudes per la Junta local i dues per la Junta general de Tarragona.

Aquests voluntaris, que, sens dubte, van ser els primers milicians reusencs moderns, ajuntaren la seva bandera a la de les altres ciutats del Principat i, per tant, la Milícia Nacional del 1833 deriva de la que ja va existir durant "la guerra gran". L'única diferència era que, quant a

la primera, no es tractava d'una institució política i el seu objectiu no anava enllà de fer el servei de guarnició. Però per primera vegada el poble tingué consciència de la seva importància i de la seva força.

Els anys posteriors al 1794 va desaparèixer la milícia, ferida per les suspicàcies de Carles IV i el seu ministre Godoy, que hi veien un destorb que en un moment donat podia fer perillar la monarquia absolutista, i en aquest estat sobrevingueren els esdeveniments de 1808. Llavors la milícia popular no tingué nom ni organització. Els homes lluitaven per la seva llibertat i es podria dir que durant l'ocupació napoleònica tots els combatents foren milicians "nacionals".

Ara, la milícia pròpiament dita, defensora de la Constitució, es crea per un decret de les Corts del 15 d'abril de 1814, on aquesta força cívica queda perfectament reglamentada i organitzada a escala estatal. Amb tot, aquesta milícia va néixer morta, ja que, el 4 de maig, en tornar Ferran VII del seu captiveri i no voler prestar jurament a les Corts de Cadis, aquestes quedaven anul·lades, i sense efecte tots els decrets expedits per la Constitució.

En aquest període, a Reus no es formaren les milícies, o almenys no hi ha

cap document que hi faci al·lusió. Es probable que la seva curta vida no permetés de restablir-les a les ciutats llunyanes de la capital.

La milícia es creà a Reus com a cos organitzat durant el trienni liberal, i molts dels seus homes tornaren a allistar-s'hi després de l'època "ominosa". La data fundacional és el 26 de novembre de 1820, la nit del qual, "hallados e el Salón de la casa del Común y Universidad de esta propia Villa los Sres. de Su Magnífico Ayuntamiento Constitucional, el alcalde segundo, Aixemús, Soler, Sardá y Caylá, Estapá, Guiol, Nadal, Gil, Ripoll, Borrás, Pujol, Andreu Reg.s; han comparecido previo recado o abiso los Sres. Capitanes, enientes y Subtenientes de los cinco Batallones de la Milicia Nacional Local, de esta Villa...

"Consecutivamente, habiéndose procedido a la práctica del sorteo de los expresados cinco cuerpos, ha cabido la suerte del

Primer Batallón: a D. Fernando Anguera.
 Segundo Batallón: A D. Ramón Fumaña.
 Tercer Batallón: A D. José de Miró y de Burgués.
 Cuarto Batallón: A D. Franco Aixemús.
 Quinto Batallón: A D. Blas Borrás.
 "Y respecto que las compañías de dichos

Cases vuitcentistes de Reus, al carrer de la Presó
 (Foto: J. M. Ribas Prous)

Cuerpos no son iguales, pues que unos tienen seis y otros solamente cinco, se ha resuelto con la mira de evitar quejas y resentimientos particulares, echan también por suerte el número de Compañías de que debiera constar cada una: y de su ejecución ha resultado haber cabido seis al 1.º Batallón, otras seis al segundo, y cinco a cada una de los restantes, como es de ver más claramente de los estados de los expresados cinco cuerpos que quedan asimismo unidos a esta acta" (5).

Així, doncs, pel contingut d'aquesta acta es pot calcular que el nombre de milicians va ser molt elevat i les causes potser caldria veure-les en l'esperit liberal dels ciutadans de Reus i en l'article dotzè de la llei de formació de la milícia, mitjançant el qual a l'individu de la Milícia Nacional que hi hagués servit voluntàriament amb honradesa, activitat i zel, si arribés el cas d'entrar per sort o d'altra forma al servei de l'exèrcit permanent actiu, se li descomptaria per complir la quarta part del temps que hagués servit en aquella. L'Ajuntament de Reus el féu publicar en un avís públic redactat en català (6).

Aquesta milícia perdurà mentre hi hagué un règim liberal, i la seva actuació va ser sempre la d'ajudar els ajuntaments constitucionals a complir els decrets del Govern i a deslliurar de reialistes tots els contorns de la vila, encara que aquest darrer objectiu no sempre l'acompliren amb èxit.

A les acaballes del trienni liberal (1821-23) la Milícia va donar una mostra de valentia i abnegació davant d'un exèrcit superior, com eren els "Cent mil fills de Sant Lluís", la victòria dels quals significà la fi del règim liberal; el 23 de maig l'avantguarda francesa entrava a Madrid, bo i enderrocant el Govern constitucional, i amb ell, la Milícia. Aquest darrer acte va deixar un profund record en la ment de molts reusencs que s'hi tornaren a allistar el 1833, després del domini absolutista.

A Reus, segons Toda i Güell (7), els liberals van ser maltractats i objecte de constants burles que culminaren quan, tot seguit de la processó de Sant Antoni, ce-

lebrada el 13 de juny de 1827, un ninot en forma de drac, vomitant foc i espurnes, recorregué les cases on residien els liberals que s'havien distingit més en l'època anterior. Aquest dragó anava acompanyat per un frare i un oficial de reialistes, i una turba de fanàtics que a l'insult afegien crits de burla, riota i despreci. Aital actuació no fou corregida pel convent al qual pertanyia el frare i d'ací es deriva una de les causes de la crema de convents i assassinats de frares, el juliol de 1835.

Es, per tant, molt natural que en tornar els liberals al poder, a la mort de Ferran VII i durant la regència de Maria Cristina, esclatessin a Reus una sèrie d'odis i menyspreus llarg temps reprimits, i l'allistament a la Milícia fos tan important que només en tres dies es formaren dos batallons. La depuració de la ciutat per apartar tot aquell qui no combregués amb les idees progressistes fou ràpida, i Reus, des del primer moment, va ser una ciutat liberal, neta, almenys en la forma i actuació externes, de reialistes, que, per la seva banda, es passaven en massa al moviment carlí que començava a néixer i estendre's per la geografia espanyola.

Aquesta milícia, nascuda, a Reus, com una concessió de l'Estat, fou potenciada amb entusiasme pels sectors progressistes de la ciutat. El general Llauder va visitar Reus el 13 d'octubre de 1833 i en aquell mateix dia es creà la milícia urbana, que s'agrupà en un batalló, sota el nom de "1.º Ligerero de voluntarios de Isabel II de la Villa de Reus", perquè era el més antic del Principat. Aquest batalló es va més o menys equipar amb efectes existents a la vila i d'altres enviats des de Barcelona, però el segon batalló no es va poder formar per falta de fusells. Aquest segon batalló s'anomenà "4.º Ligerero de voluntarios de Isabel II de la Villa de Reus", la seva existència només fou teòrica i en la pràctica era un auxiliar del primer.

Al començament aquesta milícia va crear molts desordres, car no estava prou preparada per agafar les armes i erigir-se en àrbitre dels destins dels ajuntaments, governs civils, capitànies i àdhuc de l'estat, cosa que compregueren alguns liberals

moderats. Ara, quan va aparèixer la insurrecció carlina a les muntanyes de Mont-ral i Arnés o a les més properes de la Selva del Camp, i es van cometre robaris i assassinats, la milícia reusenca, amb renovat impuls, va fer veure als governants la importància de tenir-la fidel a la seva causa en la lluita que s'albirava.

Un cop formada, no se'n pogué prescindir i d'ací el seu ressorgiment. Alguns camins es feren esforços per intentar de frenar la importància que anava adquirint, en veure-hi un germen d'insurrecció que podia fer caure el Govern o, senzillament, el mateix ajuntament que l'havia creada. La Milícia va actuar durant la primera guerra carlina per tota la geografia espanyola i va ser sempre un perfecte aliat del règim liberal i lluità amb eficàcia contra el carlisme.

NOTES:

(1) RUIZ DE MORALES, *Història de la Milícia Nacional*, 2.ª edició, p. 18.

(2) CARRERA PUJAL, *Història política de Catalunya en el segle XIX*, vol. II, p. 30 i següents.

(3) Arxiu Històric-Municipal de Reus, lligall núm. 5 (*Guerras con Francia, 1735-1799*), s. n.

(4) *Ibid.*

(5) A. H. M. de R., lligall núm 25 (*Guerra Civil, 1820-1821*), s. n. Copio íntegrament aquest document perquè precisa de forma clara l'existència de cinc batallons i el nombre de companyies que tenia cadascun. BOFARULL, *Anales históricos de Reus*, 3.ª edició, vol. I, ps. 158-159, només paria d'un batalló al llarg de l'any 1820.

(6) A. H. M. de R., lligall núm. 25 cit., full 11. Es una circular adreçada a l'Ajuntament de Reus pel Govern Polític i Superior de Catalunya. L'article dotzè va ser posteriorment publicat pel referit Ajuntament en l'avís públic esmentat. Contràriament al que manifesta BOFARULL, *Anales históricos de Reus*, 3.ª edició, vol. I, p. 159, no eximia totalment de les quintes en el cas d'haver servit com a millicià.

(7) TODA I GÜELL, *Los conventos de Reus y su destrucción en 1835* (Reus, "Revista del Centre de Lectura, 1930), p. 12 i següents.